

משך חכמה

פרשת נח פסקא כא – כו – סיום הפרשה

מאת הגה"ק רבי מאיר שמחה הכהן זצוק"ל מדווינסק

בעל מחבר ספר "אור שמח" על הרמב"ם

עם ביאור בית החכמה - מאת הרב יצחק בירך זסקל

תשפ"א, גליון מס' תו טל: 052-7611435 מייל: y.b.daskal@gmail.com כל הזכויות שמורות ©

מדוע כתוב "אחריכם", הא כל זרע הוא אחריו

[כא]

(ט, ט) ואני הנני מקים את בריתי כו' זרעכם אחריכם. ביבמות¹

(ט, ט) ואני הנני מקים את בריתי אתכם ואת זרעכם אחריכם:

אבל הביאור בזה, דיש לשים לב, שבחלק הראשון כתיב "כל בשר", ובחלק השני "לשחת הארץ", ובודאי לא נשבע על מבול אש רק על השחת הארץ, ועל מבול מים רק על בשר ולא על הארץ, אלא על כורחך דילפינן זה מזה בגזרה שוה דמבול, שלא ישחית הבשר והארץ לא במבול של אש ולא במבול של מים, וזה נרמז גם בכתוב (ח, כא) "ולא אסף עוד להפוך את פלחי פאָשער עשיתי", וכיון שמלכי הגויים חששו שיכרתו, אמר להם שנשבע שלא ישחית כל בשר.

וכיון שנתבאר שבפרשה זו כולל שבועה שלא ישחית כל בשר, לא במבול של מים ולא של אש, והיינו שכולל כל מיני מיתות ומחלות למיניהם, לפיכך דקדק הכתוב לומר (בראשית ט, ט) "ואני הנני מקים את בריתי אתכם ואת זרעכם אחריכם", שברית זו, דהיינו השבועה שלא יכלה את האדם בכל סוג של כליון, אינו אלא לזרע מיוחס אחריכם, אבל זרע שאינו מיוחס, והם זרע ממזרים מביא עליהם כליון, כמו שאמרו בירושלמי ביבמות (ח, ג) "אמר רבי חנינה, אחת לששים ולשבעים שנה הקדוש ברוך הוא מביא דבר בעולם, ומכלה ממזיריהן ונוטל את הכשירין עמהן שלא לפרסם את חטאיהן" ע"כ. [אבל יש לדקדק, הא בנו ממזר מיוחס אחריו, ויורשו כבנו כשר, כדאיתא ביבמות (כב, א), וכן פסק המחבר (חושן משפט רעו, ו). ואף על פי שממזר בן כהן אינו בקדושת כהונה ואינו מתייחס אחריו לכהונה, כמבואר בתשובות הרשב"א (א, אלף רא), אין זה מפני שאינו מתייחס אחריו, אלא מפני שאמו נפסלה בביאה האסורה ונעשית זונה, ובנה הוא חלל, אבל לא מפני שאינו מתייחס אחריו, ואיך מתמעט "מאחריו" שממזרים אינם בכלל השבועה שלא ישחית כל בשר. ונראה בזה, דכיון שממזר אסור בקהל ה', ואסור לישא בת ישראל, וזרעו פסול, אין הממזר נקרא "זרעו אחריו", כי אינו דומה לאביו שהיה כשר ויכול להוליד זרע כשר, והוא פסול וזרעו פסול, ועל זה הקשה, שהרי בעובדי גילולים זרע ממזרים הוא זרע כשר].

אבל עוד יש לדקדק, הא שבועה זו בבני נח היא, וגוי הבא על אשת איש גויה, בנה הממזר שהתגיר מותר לישא בת ישראל, כיון שאין ממזרות לגויים, כמו שכתבו התוס' ביבמות (סח, ב ד"ה עובדי), אם כן בבני נח גם הממזרים מתייחסים אחריהם, כי זרעם כשר הוא. יש לומר, דמכל מקום, אף על גב שזרעו כשר, הוא זרע פסול, והראיה לזה, דהנה מבואר ברש"י וישלח (לו, כד) דבאה תורה ללמד שענה נולד ממזרות, שאביו בא על אמו

¹ [כא] (בראשית ט, ט) "ואני הנני מקים את בריתי אתכם ואת זרעכם אחריכם". הנה ביבמות (ק, ב) דקדקו חז"ל על הכתוב (במדבר כה, יג) "והיתה לו ולזרעו אחריו ברית פהנת עולם" מדוע כתוב "אחריו", ואמר שמואל, דבא ללמד, שאין לכהן כהונה אם לא יודע מי אביו, אפילו שבודאי הוא בן כהן, כגון עשרה כהנים שבאו על אשה אחת ונתעברה, דבנה בודאי כהן, ואפילו הכי אינו כהן, כיון דאין יודע מי אביו, ולמדוהו מ"אחריו", שאין הבן כהן אלא אם הוא מתייחס לאביו. וכן דקדקו שם בסוגיא על הכתוב (בראשית יז, ז) "והקמתי את בריתי ביני ובינך וביני ובינך אחריך", מה בא ללמד "אחריך", ואמרו, דבא ללמד ולהזהיר את זרעו של אברהם, שלא ישאו עובדת כוכבים ושפחה, שאז יתייחס הזרע אליה ולא לבניו, לזה כתיב "זרעך אחריך", שישאו בניו נשים שיתייחס הזרע אחריהם. מבואר מדברי חז"ל, שאין דרך הכתוב לכתוב "אחריך" אלא לדרשה. ולפי זה יש לדקדק, מדוע כאן בברית היא השבועה שלא יהיה מבול לעולם, כתבה תורה שתהיה הברית עם זרעכם "אחריכם".

וכדי להבין דבריו, יש להקדים ביאור הסוגיא [כמו שכתב "יעויין שם היטב"] בזבחים (קטז, א) דגרסינן (שם) "כשניתנה תורה לישראל, היה קולו הולך מסוף העולם ועד סופו, וכל [מלכי] עובדי כוכבים אחזתו רעה בהיכליהן כו', נתקבצו כולם אצל בלעם הרשע ואמרו לו: מה קול ההמון אשר שמענו, שמא מבול בא לעולם, ה' למבול ישב (תהילים כט, י) אמר להם: וישב ה' מלך לעולם (שם), כבר נשבע הקדוש ברוך הוא שאינו מביא מבול לעולם, אמרו לו: מבול של מים אינו מביא, אבל מבול של אש מביא, שנאמר (ישעיהו סו, טז): כי (הנה) באש ה' נשפט, אמר להן: כבר נשבע שאינו משחית כל בשר" ע"כ, והנה השבועה היא הברית הכתובה כאן.

אבל יש לדקדק, מנא ליה שנשבע שאינו מביא מבול של אש, והא כתיב (בראשית ט, יא) "והקמתי את בריתי אתכם ולא יפרת כל בשר עוד ממי המבול ולא יהיה עוד מבול לשחת הארץ". ויש לומר, דדרשו כפל הלשון, דהנה הפסוק נחלק לשני חלקים וכופל את עצמו, "ולא יפרת כל בשר עוד ממי המבול" – "ולא יהיה עוד מבול לשחת הארץ", לזה דרשו דאחד למבול של מים ואחד למבול של אש. אבל לפי זה יש לדקדק, דחלק הראשון איירי במבול של מים, כדכתיב "ממי המבול", ושם כתוב "כל בשר", ובלעם אמר להם שכבר נשבע שאינו משחית "כל בשר", וזה על מבול של מים.

משך חכמה

פרשת נח פסקא כא – כו – סיום הפרשה

מאת הגה"ק רבי מאיר שמחה הכהן זצוק"ל מדווינסק

בעל מחבר ספר "אור שמח" על הרמב"ם

עם ביאור בית החכמה - מאת הרב יצחק בירך דסקל

תשפ"א, גליון מס' תו טל: 052-7611435 מייל: y.b.daskal@gmail.com כל הזכויות שמורות ©

בעובדי גילולים, וכמו שכתבו בתוספות ביבמות פרק אלמנה לכהן גדול דף סח עמוד ב, (ד"ה עובד כוכבים), וממזר מעובד גילולים הבא על אשת איש עובדת גילולים, כי מגייר, שרי בישראל, בכל זאת פסול מקרי, וכמו ענה שפסול היה, ברש"י וישלח (לו, כד) יעוין שם, והביא פסולים, יעוין שם, ודו"ק².

[כב]

(ט, ט-י) - (ט) וְאֵנִי הִנְנִי מְקִים אֶת בְּרִיתִי אִתְּכֶם וְאֶת זְרַעְכֶם אַחֲרֵיכֶם: (י) וְאֵת כָּל נֶפֶשׁ הַחַיָּה אֲשֶׁר אִתְּכֶם בְּעוֹף בְּהֵמָה וּבְכָל חַיַּת הָאָרֶץ אִתְּכֶם מִכָּל יִצְאֵי הַתְּבָה לְכָל חַיַּת הָאָרֶץ:

מה בא הכתוב ללמד במה שכתב "מכל יוצאי התבה"

(ט, ט – י) ואני הנני מקים את בריתי כו' מכל יוצאי התיבה כו'. הנה³ בתיבה לא היו רק מי שנולד ופרה ורבה, וכמו שאמר (ז, ג)

ביבמות, שאחת לשבעים שנה מביא דבר לכלות ממזרים שבעולם, והורג עמהם כשרים, שלא לפרסם חטאם. לפיכך כתיב "אחריכם", ללמד, שהשבועה היא רק על זרע מיוחס ולא על זרע ממזרים ופסולים, שאותם לא נשבע שלא לכלות.

[כב]

³ [כב] (ט, ט-י) - (ט) וְאֵנִי הִנְנִי מְקִים אֶת בְּרִיתִי אִתְּכֶם וְאֶת זְרַעְכֶם אַחֲרֵיכֶם: (י) וְאֵת כָּל נֶפֶשׁ הַחַיָּה אֲשֶׁר אִתְּכֶם בְּעוֹף בְּהֵמָה וּבְכָל חַיַּת הָאָרֶץ אִתְּכֶם מִכָּל יִצְאֵי הַתְּבָה לְכָל חַיַּת הָאָרֶץ" ע"כ. הנה הולך ומונה את האדם וזרעו, ואת כל סוגי בעלי החיים בעוף בבהמה ובחית הארץ, אם כן מהו שמוסיף וכותב "מכל יוצאי התבה", מה מחדש בזה.

ומבאר המשך חכמה, דהנה לעיל כתוב (ז, ג) "גם מעוף השמים שבעה שבעה זכר ונקבה לחיות זרע על פני כל הארץ", מבואר, שלתיבה הכניס רק בעלי חיים שנולדים ופרה ורבה, ולא התולעים שנולדים מעיפוש ומאשפתות שאינם "זרע", שאותם לא היה צריך להכניס לתיבה, כי הם נולדים ממזג האויר והעיפוש, לכן גם אם הם יוכחדו במבול יהיו קיימים לאחר המבול ממזג האויר, לפיכך דקדק הכתוב לכתוב "מכל יוצאי

סוף פרק נושאים על האנוסה (ק, ב) אמר, אחריו (במדבר כה, יג), המיוחסין אחריו, אלא מעתה גבי אברהם דכתיב (בראשית יז, ז) להיות כו' ולזרעך אחריו כו', הכי קאמר כו'. ולפי זה, הכא גם כן צריך ביאור, מאי זרעכם אחריכם. ונראה דנשבע הקדוש ברוך הוא שאינו מביא מבול לעולם, על זה אמר להלן (פסוק יא), והקימותי את בריתי אתכם, ולא יכרת כל בשר כו' ולא יהיה עוד מבול כו', אבל עוד נשבע הקדוש ברוך הוא שאינו משחית כל בשר אפילו במבול אש, כמו דאמרו בזבחים (קטז, א) פרק פרת חטאת, יעוין שם היטב, וכמו שאמר (ח, כא) לא אוסיף עוד להכות את כל חי כו'. ועל זה אמר, הנני מקים את בריתי אתכם ואת זרעכם אחריכם, שאינו משחית כל מין האדם, ולזה אמר, לזרעכם אחריכם, דאלו מי שאינם מיוחסין, היינו שהמה ממזרין, דבר בא לשבעים שנה ומכלה כל הממזרים, כדאמר בירושלמי יבמות פרק הערל הלכה ג, יעוין שם, כן יתכן. אף על גב דאין דין ממזר

והוליד את ענה, ויש לדקדק מה משמיענו בזה, הא אין ממזרות לגויים, אלא שמע מינה, דמכל מקום פסול מיקרי, ואינו נחשב זרע אחריו אלא זרע כשר ולא פסול, ומיושב הכל בסייעתא דשמיא.

[ואבל יש לדקדק טובא בדבריו, הא השבועה היא שלא ישחית "כל" בשר, כדכתיב "וְלֹא יִקְרַת כָּל בָּשָׂר", וכן אמר בלעם (זבחים, שם) "כבר נשבע שאינו משחית כל בשר", אבל לא נשבע שלא יכלה בשר שאינו "כל", אם כן בלאו הכי אם מכלה ממזרים, אינו בכלל השבועה שנשבע שלא להשחית כל בשר, ואינם כל בשר, ומדוע צריך לכתוב "אחריכם". וצריך לומר, דבא הכתוב לומר, שאם תשחית כל הארץ ויהיה כדור המבול שכולם יזנו, וכל הנשים יזנו עם כל אחד, ויהיה כל הבשר ממזרים, על זה לא נשבע ה', ואז יכלה את כל היקום כדור המבול. ויותר נראה, שאפילו אם הרוב יושחתו וילדו ממזרים, אין את השבועה, דרובו ככולו, שהרי גם כדור המבול לא כילה ה' את כל הבשר, שהרי נח ובניו נותרו, אלא שרובו ככולו, ועל זה גם נשבע שלא יעשה מבול, לכן כתוב "אחריכם", שאם רוב הדור יהיו מושחתים, לא תהיה השבועה].

² תמצית דבריו: הטעם שכתוב "אחריכם", הא כל זרע הוא אחריו. דבפרשה זו נשבע ה' שלא יביא מבול על העולם, ולא ישחית כל בשר, ולמדו בזבחים מדקדוק בפרשה, שגם מבול של אש לא יביא, והיינו כל מחלות, לכלות כל בשר. אבל אמרו

משך חכמה

פרשת נח פסקא כא – כו – סיום הפרשה

מאת הגה"ק רבי מאיר שמחה הכהן זצוק"ל מדווינסק

בעל מחבר ספר "אור שמח" על הרמב"ם

עם ביאור בית החכמה - מאת הרב יצחק בירך דסקל

תשפ"א, גליון מס' תו טל: 052-7611435 מייל: y.b.daskal@gmail.com כל הזכויות שמורות ©

[כג]

(ט, כ) וַיְחַל נַח אִישׁ הָאָדָמָה וַיִּטַּע כָּרְם:

מה בא הכתוב ללמדנו שכתב "איש האדמה"

(ט, כ) איש האדמה. במדרש⁵ רבה פרשה לו, ג אמר רבי ברכיה חביב משה מנח, נח משנקרא איש צדיק (ו, ט) נקרא איש

מה בא הכתוב ללמד, דכתב על נח שהוא "איש האדמה". ובמדרש אמרו דבא הכתוב ללמד, שלאחר שהיה איש צדיק היה איש אדמה, וז"ל (בראשית רבה, נח פרשה לו) "אמר רבי ברכיה חביב משה מנח, נח משנקרא איש צדיק נקרא איש אדמה, אבל משה משנקרא איש מצרי נקרא איש האלהים" ע"כ. ודבריהם כמדרש פליאה, מה נתכוונו בזה. עוד יש לדקדק, דאיתא במדרש רבה (בראשית כח, ט) ובעוד הרבה מקומות, שגם נח לא היה כדאי להשאר במבול, אלא שמצא חן בעיני ה', והוא תימה, הרי היה איש צדיק ותמים כמו שכתוב כמה פעמים.

אבל הביאור בכל זה, דהנה יש שני סוגי צדיקים, יש מי שמתבודד ועובד את ה', ויש צדיק שגם עוסק בצרכי ציבור, ומבטל עצמו בשביל הכלל, ומפקיר את נפשו עבורם. ולפי המושג, הצדיק שמתבודד ישיג הרבה יותר מדרגות גבוהות מהצדיק שמפקיר עצמו לכלל, כי צרכי הצבור מורידים האדם ממדרגתו, כמו שאמרו בקהלת רבה, על הפסוק (קהלת ז, ז) "פי העשק יהולל חכם ויאבד את לב מתנה" וז"ל (שם, ז, ז) "כי העושק יהולל חכם, עסק שתלמידי חכמים עסוקין בו זה עם זה, יהולל חכם, מערכבין חכמתו, ויאבד את לב מתנה, אמר רבי יהושע בן לוי ליקש פ' הלכות למדתי מיהודה בן פדיה בחרישת הקבר, ועל ידי שהייתי עסוק בצרכי רבים שכחתיים" ע"כ.

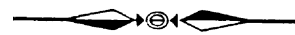
אבל האמת היא, שהצדיק שמוסר את עצמו לציבור, ומפקיר נפשו להם, מתעלה על ידי זה יותר מהצדיק המתבודד. ובזה מיושב מדוע אמרו במדרש (מובא לעיל) שנח לא היה ראוי להשאר במבול, כיון שהתבודד לעצמו ולא הוכיח את בני דורו.

ועל פי זה יתבאר היטב המדרש רבה, דבא הכתוב ללמד, שנח, אפילו שהיה בעל מדרגה גדולה, והיה איש צדיק ותמים, מכל מקום, כיון שלא הוכיח את בני דורו, ולא הפקיר את נפשו להם, ירד מחמת זה ממדרגתו, ונקרא "איש האדמה", אבל משה רבינו היה להפך, בגלל שמסר את עצמו לציבור,

להחיות זרע, אבל הנולדים מן העפוש ומהאשפות לא היה צריך להכניסה בתיבה, ועם אלו המינין לא הקים את בריתו, כי העיקר כדברי רבינו במורה פרק עב מחלק א, שהם אינם מכוונים ביצירה, אבל נתחייבו להכרח מזג החומר, ונכללו באמרו לשחת הארץ (ט, יא), והבן. ולפי זה מובן טעם חכמים (שבת קז, א) דפטרי בהורג מינין שאינן פריין ורביין, כמו כינים בשבת, ודו"ק היטב⁴.

התיבה", שלא תאמר דבכלל "כל חית הארץ" כולל שבועה גם על מינים אלו, לכן דקדק לומר שהם אינם בכלל השבועה עם האדם ובעלי החיים. אבל מכל מקום הם נכללים בברית הכתוב בפסוק הבא "ולא יקה עוד מבול לשחת הארץ", כיון שהעיקר הוא כדברי הרמב"ם במורה נבוכים (חלק פרק עב) שהמינים הללו אינם מכוונים ביצירה של העולם ובבריאת בעלי החיים, אבל הם נולדים ממזג האויר, לכן הם כלולים ב"ארץ", ובברית שלא ישחית את הארץ, כולל מינים הללו, שאם הארץ לא תשחת יחזרו הם ויתקיימו. אלא שיש לדקדק, מה בא הכתוב ללמדנו בזה, והרי סוף סוף מינים הללו גם בכלל השבועה שלא תשחת הארץ, ומה למדנו מזה. אבל באמת דבר גדול למדנו, דמינים הללו אינם בכלל חית הארץ, ואינם נכללים בברית של "נפש החיה אשר אקחם פעוף בפהמה וכל חית הארץ", וללמד בא הכתוב לענין שבת, שההורג אותם אינו חייב עליהם, כמו שאמרו חכמים בשבת (קז, א), שאף על פי שלמדנו ממלאכת המשכן לחייב על כל סוגי בעלי החיים, אבל מכל מקום, מינים הללו אינם בכלל בעלי החיים ופטור עליהם. [זה הנראה בהכרח בכונתו לומר, דאם לא כן הוא תמוה מאוד מה בא הכתוב ללמד].

⁴ תמצית דבריו: הא דכתיב "מכל יוצאי התיבה", בא ללמד, שלא כל בעלי החיים נכנסו לתיבה, שלתיבה לא הכניס אלא "לחיות זרע", אלו שנולדים מזרע ופריין ורביין, אבל אלו שנולדים מעיפוש ומזג האויר לא הוצרך להכניס לתיבה, כי הם באים ממזג אויר, ואפילו אם יוכחדו יחזרו לחיות, ולמדנו הכתוב שמינים אלו אינם בכל בעלי חיים, ולכן ההורג אותם בשבת פטור.

[כג]

⁵ [כג] על הפסוק (ט, כ) וַיְחַל נַח אִישׁ הָאָדָמָה וַיִּטַּע כָּרְם: יש לדקדק,

משך חכמה

פרשת נח פסקא כא – כו – סיום הפרשה

מאת הגה"ק רבי מאיר שמחה הכהן זצוק"ל מדווינסק

בעל מחבר ספר "אור שמח" על הרמב"ם

עם ביאור בית החכמה - מאת הרב יצחק בירך דסקל

תשפ"א, גליון מס' תו טל: 052-7611435 מייל: y.b.daskal@gmail.com כל הזכויות שמורות ©

נקרא איש מצרי שהוכרח לגלות, שזה מורה פחיתות בנפש, הואיל ומסר עצמו על ישראל בהריגת המצרי נקרא איש אלקים, שהגיע לתכלית השלמות מה שיוכל האדם להשיג, ועיין מדרש רבה, ברכה (יא, ג), ודו"ק⁶.

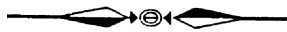
[כד]

(ט, כו) וַיֹּאמֶר פְּרוֹץ ה' אֱלֹהֵי שָׁם וַיְהִי כְנָעַן עֶבֶד לְמוֹ:

בפסוק כה כתוב שיהיה עבד לאחיו, וכאן כתוב לשם

(ט, כו) וַיְהִי כְנָעַן עֶבֶד לְמוֹ. לכן כל מה שקנה עבד קנה רבו

⁶ תמצית דבריו: מה שכתוב על נח "איש האדמה", בא הכתוב ללמדנו, שאף על פי שהיה נח איש צדיק ותמים, מכל מקום, כיון שלא הוכיח את דורו, והיה מתבודד לעצמו בעבודת ה', ירד ממדרגתו ונקרא "איש האדמה". אבל משה רבינו ע"ה, מחמת שמסר נפשו על עם ישראל, והרג את המצרי, אף על פי שנקרא בתחלה "איש מצרי", נתעלה לדרגה הגבוהה ביותר מכל אדם, ונקרא "איש אלוקים".

[כד]

⁷ [כד] [המשך חכמה קיצר מאוד בכונתו, וכתבתי את הנראה לעניות דעתי בכונתו]. על הכתוב (ט, כו) "וַיֹּאמֶר פְּרוֹץ ה' אֱלֹהֵי שָׁם וַיְהִי כְנָעַן עֶבֶד לְמוֹ" יש לדקדק, דבתחלה כתוב (ט, כה) "וַיֹּאמֶר אֲרוּר כְּנָעַן עֶבֶד עֶבְדִּים יִהְיֶה לְאֶחָיו", והיינו עבד לשם ויפת, וכאן כתב שיהיה עבד רק לשם, ולאחר מכן כתוב שיהיה עבד ליפת דכתיב (ט, כז) "יִפֹּת אֱלֹהִים לְיִפֹּת וְיִשְׁפֹּן בְּאֶהְלֵי שָׁם וַיְהִי כְנָעַן עֶבֶד לְמוֹ".

ועוד קשה, דהנה בסנהדרין (צא, א) תניא: "תנו רבנן: בעשרים וארבעה בניסן איתנטילו דימוסנאי מיהודה ומירושלים. כשבאו בני אפריקיא לדון עם ישראל לפני אלכסנדרוס מוקדון, אמרו לו: ארץ כנען שלנו היא, דכתיב ארץ כנען לגבלתיה, וכנען אבוהון דהנהו אינשי הוה. אמר להו גביהא בן פסיסא לחכמים: תנו לי רשות ואלך ואדון עמהן לפני אלכסנדרוס מוקדון, אם ינצחוני - אמרו הדיוט שבנו נצחתם, ואם אני אנצח אותם - אמרו להם

האדמה, משה, משנקרא איש מצרי (שמות ב, יט) נקרא איש אלקים (דברים לג, א). הענין, דיש שני דרכים בעבודת השם יתברך, דרך אחד מי שמייחד עצמו לעבודתו יתברך ומתבודד, ויש מי שעוסק בצרכי צבור ומבטל עצמו בשביל הכלל ומפקיר נפשו עבורם, אם כן, צריך להיות לפי המושג, שזה שמתבודד יעלה מעלה מעלה, וזה ירד ממדרגתו. וכן אמרו קהלת רבה (ז, ז), כי העושק יהולל חכם רבי יהושע בן לקיש שכח פ' הלכות בשביל שעסק בצרכי צבור, ובכל זאת מצאנו שנח התבודד, ולא הוכיח את בני דורו, לכן אמרו עליו (מדרש רבה בראשית כח, ט. ועוד) שאף הוא היה ראוי לכלייה, ורק מתבודד לעצמו היה, בכל זאת אחר שנקרא איש צדיק ירד ממדרגתו ונקרא איש האדמה, ומשה

התעלה ביותר, לכן אפילו שבתחלה נקרא "איש מצרי", שזה מורה על אדם הגולה ממקום למקום, והוא פחיתות הנפש, הואיל ומסר עצמו על ישראל בהריגת המצרי, נקרא איש אלוקים, ועל ידי זה התעלה לדרגה שאף אחד לא הגיע, כמו שאמרו באריכות במדרש רבה (דברים וזאת הברכה פרשה יא, ג) וז"ל וזאת הברכה, זה שאמר הכתוב (משלי לא, כט) רבות בנות עשו חיל ואת עלית על כולנה, מהו ואת עלית על כולנה, מדבר במשה, על שנתעלה יותר מן הכל כו', עיין שם, שהאריך המדרש במדרגת משה שהתעלה יותר מכל אדם שבעולם. ועל פי זה מיושב היטב מדוע כתוב "איש האדמה" ללמד יסוד גדול זה, וכן נתבאר מדוע נח לא היה ראוי להנצל במבול, וכן דברי המדרש רבה מבוארים בסייעתא שמיא.

[אבל יש לדקדק בדברי המשך חכמה: א. אם כן שהמפקיר עצמו לציבור זוכה לשלמות, מדוע שכח ריב"ל פ' הלכות. ואפשר לומר, שאף על פי ששכח ההלכות מחמת טרדת הציבור, אבל נתעלה בשלמות נפשו ביותר על ידי שהפקיר עצמו לציבור, ועוד צריך ביאור בזה. ב. מדוע דקדק המשך חכמה לומר שמשה רבינו מסר נפשו בהריגת המצרי, והרי נשא את עול עם ישראל על כתפיו ארבעים שנה במדבר במסירות נפש בלתי רגילה. ונראה כוונתו, דלכאורה זה שנקרא "איש מצרי", אינו מורה על פחיתות, אלא שהם לא הכירוהו. אלא שכונת המדרש, שמחמת שמסר עצמו להרוג המצרי, ולכן גלה ונקרא "איש מצרי" מחמת גלות זו, לכן נעשה איש אלוקים, וכוונתם לכל עניני מסירות נפשו, לכן כתב המשך חכמה ענין זה, אבל בודאי כוונתו על כל מה שמסר משה רבינו ע"ה את נפשו על כלל ישראל כל השנים].

משך חכמה

פרשת נח פסקא כא – כו – סיום הפרשה

מאת הגה"ק רבי מאיר שמחה הכהן זצוק"ל מדווינסק

בעל מחבר ספר "אור שמח" על הרמב"ם

עם ביאור בית החכמה - מאת הרב יצחק בירך דסקל

תשפ"א, גליון מס' תו טל: 052-7611435 מייל: y.b.daskal@gmail.com כל הזכויות שמורות ©

[כה]

(י, יט) וַיְהִי גְבוּל הַפְּנֵעֵי מִצִּידוֹן בְּאֶמְתָּה גְרָרָה עַד עֶזְרָה בְּאֶמְתָּה סְדֻמָּה

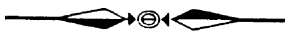
וְעַמְרָה וְאַדְמָה וְצָבִים עַד לְשֹׁעַ:

מדוע מפרט והולך כל ערי גבול מזרח דרום של כנען

(י, יט) וַיְהִי גְבוּל הַכְּנַעֲנִי כו' בּוֹאֲכָה סְדוּמָה כו' וְצַבּוּיִים כו'. פּרָט'⁹

ולחוטא נתן ענין לאסוף ולכנוס אלו הכנענים, אמר רבי לוי, אפילו טפת שמן לא היה נותן אחד מהם בגריסין שלו, ואפילו נשברה ביצתו לא היה טועמה, אלא היה מוכרה ועושה אותה דמים כדי שיכנסו ישראל לארץ וימצאו אותה מלאה ברכות, ולמי נאמר לתת לטוב לפני האלהים אלו ישראל, שנאמר (במדבר כו, נג) לאלה תחלק הארץ, הנה מבואר שהכל היה שייך לבני שם, כי כנען עבד רק לבני שם ולא לבני יפת.

⁸ תמצית דבריו: בפסוק כה כתוב שכנען היה עבד לאחיו, משמע לשם ויפת, וכאן כתוב שיהיה עבד רק לשם. אבל הביאור בזה, דשם כנען כולל גם לכל בני חם. ובפסוק כה הכונה לכנען הבן הרביעי של חם, שיהיה עבד לכל אחיו, היינו לכל בני חם. וכאן כתוב, שכנען, היינו כל בני חם, יהיו עבדים לשם, לכן כל רכוש של חם שייך לישראל, ולכן ארץ ישראל שכבש כנען שייכת לבני ישראל, שמה שקנה עבד, קנה רבו.

[כה]

⁹ [כה] (י, יט) וַיְהִי גְבוּל הַפְּנֵעֵי מִצִּידוֹן בְּאֶמְתָּה גְרָרָה עַד עֶזְרָה בְּאֶמְתָּה סְדֻמָּה

וְעַמְרָה וְאַדְמָה וְצָבִים עַד לְשֹׁעַ ע"כ. הנה פשט הכתוב, שבא לציין

גבולות ארץ כנען לכל הרוחות, דהיינו שהגבול מצידון בצפון, ועד גור בדרום, ומעזה במערב, ועד סדום במזרח. ולכן אינו הולך ומונה את ערי ארץ כנען בגבול צפון, ולא בגבול דרום ולא בגבול מערב. אם כן יש לדקדק, מדוע הולך הכתוב ומונה את ערי כנען בגבול מזרח. ומדוע דוקא ערים הללו שבכרך סדום, ולא מונה את הערים לכל אורך גבול ארץ כנען במזרח. ומבאר המשך חכמה, דבכוונה הולך ומונה ערים הללו, ללמד, שצוער לא היתה שייכת לכנען, לכן הולך ומונה את שאר הערים בגבול זה, כדי ללמד שאינו מונה את צוער, שאינה בכלל ערי כנען. [הארכת בביאור זה, כיון

(פסחים פח, ב), והיה שייך לבני שם. לכן ניתן כל עושרם לישראל, יעוין קהלת רבה פרק ב על מקרא (קהלת ב, כו) ולחוטא נתן ענין לאסוף כו', יעוין שם, [סנהדרין צא, א גביהה מן פסיסא]⁸.

תורת משה נצחתכם. נתנו לו רשות, והלך ודן עמהם. אמר להם: מהיכן אתם מביאים ראייה - אמרו לו: מן התורה. - אמר להן: אף אני לא אביא לכם ראייה אלא מן התורה, שנאמר (ט, כה) ויאמר ארור כנען עבד עבדים יהיה לאחיו, עבד שקנה נכסים - עבד למי, ונכסים למי" ע"כ. וקשה, הרי הכתוב שהביא הוא רק על חציו של שם ולא על חציו של יפת, וכן הקשה המהרש"א בסנהדרין (שם), והביא בשם הרא"ם שגם מפרש שכנען עבד ליפת ולשם. אבל המשך חכמה מבאר בדרך אחרת, דיש לשים לב לשינוי הלשון, שבפסוק כה כתוב "עבד עבדים", ובפסוק כו-כז כתוב "עבד" בלבד. אבל הביאור בזה, שהשם כנען כולל כל בני חם, ונקראו על שם כנען כי כולם עבדים לשם, [כדאיתא בפרקי דרבי אליעזר, פרק כד "רבי עקיבא אומר, השליכו מעליהם מלכות שמים והמליכו עליהם נמרוד עבד בן עבד, והלא כל בני חם עבדים הם, ואוי לארץ שימלוך עבד"], ומלבד זאת יש שם כנען פרטי, על בנו הרביעי של חם, לפיכך בפסוק כה כתוב שכנען בנו הרביעי של חם יהיה עבד לאחיו, שהם עבדים לשם, לכן כתוב "עבד עבדים", עבד לשאר בני חם, שהם עבדים, ובפסוק כו מפרש למי כל בני חם, - שנקראו על שם כנען - עבדים, ועל זה אמר שהם עבד לשם, ומה שכתוב שיהיה עבד ליפת, אין הכונה ליפת, אלא כפירוש רש"י בחומש וז"ל "ויהי כנען עבד למו - אף משיגלו בני שם, ימכרו להם עבדים מבני כנען" עכ"ל, ולפי זה הכל עולה על בני שם, שכל בני חם עבדים להם, ואפילו כשיגלו יהיו בני כנען עבד לבני שם. ומיושב הכל בס"ד.

[ומה שהביא גביהה בן פסיסא המקרא עבד עבדים כו', הביא את תחלת המקרא, אבל הכונה על כל הפסוקים בהמשך שכנען עבד לשם].

ועל פי זה יתבאר היטב מה שאמר בקהלת רבה (פרשה ב) על הכתוב (קהלת ב, כו) "כִּי לְאָדָם שְׂטוּב לְפָנָיו נָתַן חֶקְמָה וְדַעַת וְשִׁמְחָה וְלַחֻטָּא נָתַן עֲנָן לְאֶסּוֹף וְלִכְנוּס לְתַת לְטוֹב לְפָנָיו הָאֱלֹהִים גַּם זֶה הֶבֶל וְרַעוּת רֹחַ", וז"ל: "כי לאדם שטוב לפניו, אלו ישראל שהיו במצרים, נתן חכמה ודעת,

משך חכמה

פרשת נח פסקא כא – כו – סיום הפרשה

מאת הגה"ק רבי מאיר שמחה הכהן זצוק"ל מדווינסק

בעל מחבר ספר "אור שמח" על הרמב"ם

עם ביאור בית החכמה - מאת הרב יצחק בירך דסקל

תשפ"א, גליון מס' תו טל: 052-7611435 מייל: y.b.daskal@gmail.com כל הזכויות שמורות ©

ע, א), והם אמרו (יט, ה) הוציאה וכו' ונדעה אותם, לכן בעונות אבותם אתם נמחו, מה שאין כן צוער, לפיכך ניצולה, ופשוט¹⁰.

הכתוב כאן ערי סדום, לבד צוער, כדי לפרש למה חס המקום על צוער (יט, כא-כב), שמפני שפוקד עון אבות על בנים, שאוחזים מעשה אבותיהם בידיהם (סנהדרין כז, ב), וכנען רבעו (סנהדרין

נענשים גם על מעשה אבותם. והנה חס אבי כנען רבע את אביו נח, כדאיתא בסנהדרין (ע, א), ואנשי סדום אחזו מעשה ידי אביהם חס במשכב זכור, שהרי אמרו (בראשית יט, ה) "ויקראו אל לוט ויאמרו לו איה האנשים אשר באו אליך הלילה הוציאם אלינו ונגדעה אתם", שמע מינא שהיו עושים משכב זכר.

ובזה יתבאר הכל, דבאמת גם בצוער היו אנשיה רעים וחטאים לה, אבל שאר הערים שהיו של כנען נענשו לא רק על מעשיהם, אלא נענשו גם על מעשה אביהם חס, אבל צוער היתה ראויה להענש על חטיהם בלבד, לפיכך רק על צוער הסכים ה' שלא להוכפה, כי לא נענשה גם על חטא אבות. ולכן בא הכתוב כאן לפרט שמות כל ערי גבול מזרח דרום של כנען, ללמד שצוער לא היתה של כנען, ולכן הסכים ה' שלא להוכפה.

¹⁰ תמצית דבריו: הטעם שמפרט את ערי כנען בגבול מזרח דרום, אף על פי שאינו מונה כאן את ערי ארץ כנען, אלא את רוחות הגבול מצפון לדרום, וממזרח למערב. כיון שבא הכתוב ללמד, שצוער אינה בכלל ערי כנען, ובא ללמד, שלכן חס ה' על צוער לבקשת לוט, אף על פי שהיו אנשיה רעים וחטאים לה, כיון ששאר ערי סדום נענשו הן על עונתם והן על עון אביהם חס, שאחזו מעשה אביהם, שהיה עובר על משכב זכור, וכן הם, אבל צוער לא היתה ראויה להענש רק על עונתם, לכן חס עליה.

שאינן לפרש כונתו שבא ליישב רק מדוע אינו מונה צוער, דזה יש ליישב בקל, כיון שצוער אינה מערי כנען. ועוד שלשונו מוכח כך, שהרי פתח ואמר "פירט" כו'.

ואם תאמר, ומאי נפקא מינא לדידן שצוער אינה מערי כנען, עד שהוצרך הכתוב להאריך כך כך ולפרט שאר הערים, והרי אינו מונה ערי כנען, אלא מונה את גבול ארץ כנען, ואין שייך כאן ללמד שצוער אינה מערי כנען.

והביאור בזה, בהקדים מה שיש לדרקדק, דהנה גם על צוער נגזר שתהפך כסדום ועמורה, שהרי המלאכים אמרו ללוט שינוס ההרה (יט, יז), אבל לאחר שהתחנן לפניהם שאין בכוחו לנוס ההרה, וביקש שלא יהפכו את צוער, שמעו לבקשתו, כדכתיב (בראשית יט, כא-כב) – "וכא ויאמר אליו הנה נשאתי פניך גם לדבר הזה לבלתי הפכי את העיר אשר דברת: (כב) מהר הפלט שמה פי לא אוכל לעשות דבר עד באך שמה על פן קרא שם העיר צוער", וכיון שנגזר גם על צוער שתהפך, מוכח, שאנשיה היו כאנשי סדום ועמורה רעים וחטאים לה, אם כן, כיון שלבקשתו לא הפך את צוער, מדוע היה צריך להמלט לצוער, היה לו לבקש שלא יהפוך את העיר שנמצא בה, כשם שלא הפך את צוער, ומאי שנא צוער משאר הערים, [ולא ניחא למשך חכמה מה שפירש רש"י (יט, כ) "העיר הזאת קרובה - קרובה ישיבתה נתייבשה מקרוב, לפיכך לא נתמלאה סאתה עדיין". שהרי מבואר בכתוב שלולי תחינתו של לוט היתה צוער נהפכת כשאר ערי סדום].

אבל הביאור בכל זה, על פי מה דאיתא בסנהדרין (כז, ב) "ובנים בעון אבות לא, והכתיב (שמות לד, ז) פוקד עון אבות על בנים - התם כשאוהזין מעשה אבותיהן בידיהן" ע"כ, מבואר, שכאשר הבנים אוהזים מעשה ידי אבותם,

